

Rechtbank Den Haag

Rolnummer: C/09/499763

Datum akte: 27 juni 2016

Roldatum: comparitie van 15 augustus 2016 om 09:30 uur

AKTE HOUDENDE PRODUCTIES

inzake

1. de Stichting Comité N65 Ondergronds Helvoirt, gevestigd te Helvoirt
2. de Stichting Klaor Loch Maastricht, gevestigd te Maastricht
3. de Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht, gevestigd te Utrecht
4. de Belangenvereniging Bewoners Hudsonlaan, gevestigd te Eindhoven

eiseressen,

hierna aan te duiden als “de NGO’s”,

advocaten: mr. G.C.W. van der Feltz en mw. mr. M.G. Nielen

tegen

de Staat der Nederlanden (Ministerie van Infrastructuur en Milieu), gevestigd te Den Haag

gedaagde,

hierna aan te duiden als “de Staat”

advocaten: mr. E.H.P. Brans en mr. R.D. Reinders

De NGO’s brengen, in aanvulling op de **producties 1 t/m 5 bij dagvaarding**, de volgende **nadere producties 6 t/m 10** in het geding.

Hierna volgt eerst een overzicht van de nadere producties. Vervolgens geven de NGO’s daarop een korte toelichting.

Nadere producties

Productie 6 a t/m f: Uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State waaruit blijkt dat de bestuursrechtelijke weg niet de juiste rechtsgang is voor de onderhavige procedure.

Productie 6a: ABRvS 4 november 2013, zaaknummer 201300685/2/A4 en **op verzet:** ABRvS 12 februari 2014, zaaknummer 201300685/3/A4, r.o. 3 (Belangenvereniging Bewoners Hudsonlaan)

Productie 6b: ABRvS 30 oktober 2012, zaaknummer 201208129/2/A4 en **op verzet:** ABRvS 17 april 2013, zaaknummer 201208129/3/A4, r.o. 4 (H.F. te Velde, Helmond)

Productie 6c: ABRvS 7 februari 2013, zaaknummer 201207926/2/A4, r.o. 3 en **op verzet:** ABRvS 14 augustus 2013, zaaknummer 201207926/3/A4, r.o. 4 (Stichting Comité N65 Ondergronds Helvoirt)

Productie 6d: ABRvS 18 juni 2014, zaaknummer 201309486/1/A4, zie ook: ECLI:NL:RVS:2013:4493, r.o. 3 (Belangenvereniging Bewoners Hudsonlaan)

Productie 6e: ABRvS 18 juni 2014, zaaknummer 201311349/1/A4, zie ook: ECLI:NL:RVS:2014:2248, r.o. 3 (H.F. te Velde, Helmond)

Productie 6f: ABRvS 10 december 2014, zaaknummer 201403373/1/A4, zie ook: ECLI:NL:RVS:2014:4493, r.o. 5 (Stichting Comité N65 Ondergronds Helvoirt)

Productie 7 a t/m d: Correspondentie tussen de Staat en de NGO's tussen 25 juli 2013 (reeds overgelegd: **productie 3 bij dagvaarding**) en 5 oktober 2015 (reeds overgelegd: **productie 5 bij dagvaarding**) waaruit blijkt dat geen sprake is van een "verschrijving" bij het Ministerie.

Productie 7a: brief van het Ministerie aan Stichting Comité N65 van 3 september 2013

Productie 7b: brief van het Ministerie aan de Stichting Comité N65 van 19 september 2013

Productie 7c: brief van het Ministerie aan de Stichting Comité N65 van 2 december 2013

Productie 7d: uitlating in rechte van het Ministerie aan de Stichting Comité N65 van 12 februari 2014

Productie 8: E-mail van 29 juli 2015 van de Europese Commissie - DG Environment aan het bestuur van Stichting Comité N65 Ondergronds Helvoirt, waaruit blijkt dat:

- het "tien meter vereiste" uit bijlage III bij richtlijn 2008/50/EG, onder C een maximale en geen minimale afstand betreft; en
- de criteria uit bijlage III bij richtlijn 2008/50/EG, onder A, onder 2, onder a, cumulatief en niet alternatief zijn.

Productie 9a t/m d: voorbereidende documenten bij richtlijn 2008/50/EG, waaruit blijkt dat het blootstellingscriterium door Nederland is geïntroduceerd en geen grondslag kent in die richtlijn zelf.

Productie 9a: European Parliament session document of 17 October 2007, Committee on the Environment, Public Health and Food Safety, Recommendation for second Reading met de door Nederland voorgestane amendementen 4 en 23. p. 1, 7. 16-17

Productie 9b: European Parliament consolidated legislative document of 11 December 2007, Position of the European Parliament. Uit het ongewijzigde artikel 13 respectievelijk Annex III blijkt dat de amendementen 4 en 23 niet werden aanvaard.

Productie 9c: Commissievoorstel COM(2007) 320 final 2005/0183 (COD) van 29 juni 2007

Productie 9d: Advies van de VROM Raad aan de Minister van VROM van 19 maart 2008, *Brussels lof. Handreikingen voor ontwikkeling en implementatie van Europees recht en beleid*, p. 100-104, waaruit blijkt dat het Nederland niet is gelukt tijdens de onderhandelingen over richtlijn 2008/50/EG het toe-pasbaarheidsbeginsel op te rekken.

Productie 10 a t/m e: rapporten die laten zien dat daadwerkelijk schade wordt geleden door de personen voor wiens belangen de NGO's opkomen, welke schade is toe te rekenen aan de interpretatie door de Staat van het blootstellingscriterium.

[Productie 10a:](#) European Environment Agency report No. 4/2012 Air quality in Europe - 2012 report

[Productie 10b:](#) National Institute of Environmental Health Sciences, "Air Pollution and Mortality in Seven Million Adults: The Dutch Environmental Longitudinal Study (DUELS)", 11 March 2015

Informatieblad van Milieudefensie "Luchtvervuiling en de gevolgen voor onze gezondheid"

[Productie 10c:](#) Brief van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu aan de voorzitter van de Tweede Kamer naar aanleiding van het DUELS rapport van 28 april 2015.

[Productie 10d:](#) Rapport "Invloed van de afstand tot een drukke verkeersweg op de lokale luchtkwaliteit en gezondheid: een quick scan". In opdracht van: Directoraat-generaal Milieu van het Ministerie VROM. Door Paul H. Fischer, Marten Marra, Joost Wesseling en Flemming R. Cassee.

[Productie 10e:](#) Overzicht van het verval NO₂ en PM₁₀ tussen 10 en 20 meter van de wegrand.

Toelichting op nadere producties

Productie 6 a t/m f

Deze productie dient ter ondersteuning van het standpunt van de NGO's in paragraaf 1.3 van de dagvaarding dat de civielrechtelijke weg is aangewezen.

De NGO's hebben bestuursrechtelijke procedures gevoerd over verzoeken op grond van artikel 5.9 Wm om een actieplan te ontwikkelen om te voldoen aan de gestelde normen. De Afdeling oordeelde dat geen sprake is van een besluit in de zin van de Awb, zodat de bestuursrechtelijke weg niet openstaat. Deze uitspraken zijn ongepubliceerd en worden overgelegd als productie 6a t/m 6c. De uitspraken zijn na vereenvoudigde behandeling gedaan. De betreffende NGO is steeds in verzet gekomen. In de laatste twee uitspraken op verzet verwijst de Afdeling expliciet naar de burgerlijke rechter. Deze verzetuitspraken zijn steeds achter de originele uitspraak gehecht.

[Productie 6a:](#) ABRvS 4 november 2013, zaaknummer 201300685/2/A4 en [op verzet:](#) ABRvS 12 februari 2014, zaaknummer 201300685/3/A4, r.o. 3 (Belangenvereniging Bewoners Hudsonlaan)

[Productie 6b:](#) ABRvS 30 oktober 2012, zaaknummer 201208129/2/A4 en [op verzet:](#) ABRvS 17 april 2013, zaaknummer 201208129/3/A4, r.o. 4 (H.F. te Velde, Helmond)

[Productie 6c:](#) ABRvS 7 februari 2013, zaaknummer 201207926/2/A4, r.o. 3 en [op verzet:](#) ABRvS 14 augustus 2013, zaaknummer 201207926/3/A4, r.o. 4 (Stichting Comité N65 Ondergronds Helvoirt)

Eveneens hebben de NGO's verzoeken gedaan tot handhaving van grenswaarden, die zijn uitgemond in uitspraken van de Afdeling. De Afdeling verklaarde al deze beroepen niet-ontvankelijk dan wel ongegrond en verwees naar de civiele rechter.

[Productie 6d:](#) ABRvS 18 juni 2014, zaaknummer 201309486/1/A4, zie ook: ECLI:NL:RVS:2013:4493, r.o. 3 (Belangenvereniging Bewoners Hudsonlaan), waarin de Afdeling oordeelde dat een verzoek om handhaving van artikel 5.9 Wm een verzoek tot het verrichten van een feitelijke handeling is en verwees naar de burgerlijke rechter.

[Productie 6e](#): ABRvS 18 juni 2014, zaaknummer 201311349/1/A4, zie ook: ECLI:NL:RVS:2014:2248, r.o. 3 (H.F. te Velde, Helmond), waarin de Afdeling in gelijke zin oordeelde en verwees naar de burgerlijke rechter.

[Productie 6f](#): ABRvS 10 december 2014, zaaknummer 201403373/1/A4, zie ook: ECLI:NL:RVS:2014:4493, r.o. 5 (Stichting Comité N65 Ondergronds Helvoirt), waarin de Afdeling in gelijke zin oordeelde en verwees naar de burgerlijke rechter.

Anders dan de Staat onder 4.6-4.8 van de conclusie van antwoord stelt, zouden de NGO's gelet op de producties 6d t/m 6f *geen* rechtsbescherming hebben bij de bestuursrechter als zij de onderhavige kwestie via een verzoek om handhaving zouden aankaarten.

Productie 7 a t/m d

De Staat neemt in paragraaf 2.51 van de conclusie van antwoord het (nieuwe) standpunt in dat de opmerking in de brief van het ministerie van Infrastructuur en Milieu aan de NGO's van 25 juli 2013 ([productie 3 bij dagvaarding](#)) "*dat de toetspunten op minimaal 10 meter van de wegrand geplaatst moeten worden*" een verschrijving betreft.

De NGO's betwisten dat sprake is van een (eenmalige) verschrijving.

Deze productie bevat de correspondentie tussen het Ministerie en de Stichting Comité N65 in de periode ná de brief van 25 juli 2013. In geen van deze brieven wordt de volgens de Staat aanwezige "verschrijving" uit de brief van 25 juli 2013 rechtgezet. Pas in de brief van 5 oktober 2015 ([productie 5 bij dagvaarding](#)) stelt de Staat zich voor het eerst op het standpunt dat hij om een andere reden op meer dan 10 meter van de wegrand kan blijven toetsen, namelijk in gevallen waar het toepasbaarheidsbeginsel of het blootstellingscriterium aan de orde is.

[Productie 8](#)

De Europese Commissie bevestigt hier de volgende twee standpunten die de NGO's hebben ingenomen in de dagvaarding:

- (1) het "tien meter vereiste" uit bijlage III bij richtlijn 2008/50/EG, onder C, moet worden gelezen als de maximale, niet de minimale, afstand vanaf de wegrand voor wat betreft de plaatsing van de daarin genoemde bemonsteringspunten (zie paragraaf 1.5 en 2.2 van de dagvaarding);
- (2) de criteria uit bijlage III, onder A, onder 2, onder a moeten worden aangemerkt als cumulatief en niet alternatief. Alleen op locaties die zich bevinden in gebieden waartoe leden van het publiek (i) geen toegang hebben én (ii) waar geen vaste bewoning is vindt dus geen beoordeling plaats van de naleving van grenswaarden met het oog op de bescherming van de menselijke gezondheid (zie paragraaf 2.4.2. van de dagvaarding).

Productie 9 a t/m d

Deze productie bevestigt de stelling van de NGO's dat het blootstellingscriterium door Nederland is geïntroduceerd bij de voorbereidingen van richtlijn 2008/50/EG, maar vervolgens niet is aanvaard. Het blootstellingscriterium kent dus geen grondslag in richtlijn 2008/50/EG (zie paragraaf 2.4.2. van de dagvaarding).

Productie 9a: In het kader van deze tweede lezing over (de totstandkoming van) richtlijn 2008/50/EG was het voorstel van de Nederlandse regering om alle “*kerbside sites*” bij amendement 4 en 23 uit te zonderen van toetsing omdat daar geen sprake zou zijn van relevante blootstelling. In paragraaf 2.43 van de conclusie van antwoord verwijst de Staat ook naar de aanbevelingen van de CAFÉ Working Group van juni 2004 over dit onderwerp (**productie 5 bij conclusie van antwoord**).

Productie 9b: Het Europees Parlement nam vervolgens het standpunt in dat de door de Nederlandse regering voorgestelde amendementen 4 en 23 niet werden aanvaard.

Productie 9c: In het commissievoorstel dat heeft geleid tot richtlijn 2008/50/EG kan de verklaring worden gelezen voor het niet aanvaarden van voornoemde - door de Nederlandse regering - voorgestelde amendementen. De Europese Commissie had de wens “*to maintain the ambition level balance with the required level of the protection of public health, as set by the original Commission proposal. Political agreement has been reached by a qualified majority, with Netherlands and Poland voting against, while Sweden abstained*”.

Productie 9d: In dit advies schrijft de VROM raad aan de Minister dat het bij de onderhandelingen over richtlijn 2008/50/EG niet is gelukt het toepasbaarheidsbeginsel op te rekken. Kennelijk probeert Nederland in de nationale uitvoering van de richtlijn het door haar gewenste resultaat nog wel te bereiken. De NGO's wijzen op de volgende passages op pagina 101-102:

“De Nederlandse inzet bij de onderhandelingen over de richtlijn was volgens een brief van de toenmalige staatssecretaris aan de Tweede Kamer gericht op de volgende doelen:

[...]

- *een flexibelere interpretatie van het toepasbaarheidsbeginsel (‘de normen gelden overal’) waardoor prioriteit kan worden gegeven aan die gebieden waar voor de volksgezondheid sprake is van relevante blootstellingsrisico’s voor burgers (i.c. bewoond gebied);*

[...]

Nederland heeft zich zeer ingespannen voor deze doeleinden. Onder andere werd vroegtijdig geprobeerd coalities te vormen met landen die eveneens een hoge achtergronddepositie kennen, waarin de grenswaarden thans op tal van plaatsen worden overschreden en waarvan nadrukkelijk te vrezen valt dat niet zal kunnen worden voldaan aan de beoogde eisen uit de toekomstige richtlijn. Toch heeft deze grote inzet vrij weinig mogen baten. Nauwelijks een van de hiervoor opgesomde doelstellingen van de regering kon, zo blijkt bij raadpleging van de richtlijnteksten die thans in discussie zijn, uiteindelijk worden verwezenlijkt:

[...]

- *een ‘flexibelere’, ruimtelijk differentiërende toepassing van de grenswaarden is door de Commissie en de meerderheid van de lidstaten afgewezen;”*

Productie 10 a t/m d

Deze rapporten bevestigen de stellingen van de NGO's in paragraaf 1.3 (bevoegdheid burgerlijke rechter), paragraaf 3 (schade) en paragraaf 4 (causaal verband/toerekenbaarheid) van de dagvaarding.

Deze rapporten worden overgelegd in aanvulling op de stellingen van de NGO's bij dagvaarding, omdat de Staat in paragraaf 5.9 t/m 5.16 van de conclusie van antwoord stelt dat de schade niet aannemelijk is.

Deze rapporten laten zien dat de personen waar de NGO's voor opkomen schade lijden als gevolg van een slechte luchtkwaliteit en het leven langs drukke wegen in het bijzonder.

Productie 10a: Op pagina 6 van het rapport (executive summary), eerste alinea, staat vermeld: *“Air pollution is bad for our health. It reduces human life expectancy by more than eight months on average and by more than two years in the most polluted cities and regions”*.

De personen voor wie de NGO's opkomen leven op locaties langs drukke wegen. Een verminderde levensverwachting van meer dan twee jaar is dus aannemelijk.

Productie 10b: Op pagina 12 van dit DUELS rapport (results), eerste alinea, staat vermeld: *“(…)We estimated the following associations for a 10-µg/m3 increase in exposure to PM10 and NO2, respectively, based on the full models: for non-accidental mortality, HR = 1.08 (95% CI: 1.07, 1.09) (...)”*

HR betekent *Hazard Ratio* en geeft hier een kans weer op vervroegd overlijden bij een toename van 10-µg/m³ voor PM10 and NO₂. Deze percentages zijn afgeleid uit 7.218.363 Nederlanders ouder dan 30 jaar die gedurende vijf jaar niet waren verhuisd. De nabijheid van een drukke verkeersweg boven 40.000 auto's per dag verhoogt de achtergrondvervuiling met tenminste 10-µg/m³ en mogelijk tot meer dan 30-µg/m³ afhankelijk van de afstand tot de wegrand. Wonen in de nabijheid van een snelweg boven 40.000 auto's per dag impliceert in ieder geval een toename van tenminste 10-µg/m³. Dat betekent een verhoogde sterftekans van tenminste 8%.

Productie 10c: In deze kamerbrief bericht de Minister van Infrastructuur en Milieu de Tweede Kamer over het DUELS rapport (zie de voorgaande productie 10b).

Op pagina 2 van de kamerbrief staat vermeld: *“In het onderzoek is gekeken naar alle sterfgevallen (met uitzondering van verkeersdoden, moorden, suicide) en naar sterfgevallen als gevolg van specifieke ziekten. Gebleken is dat fijn stof en stikstofdioxide, onafhankelijk van elkaar, in verband staan met de totale sterfte en sterfte door luchtwegaandoeningen of longkanker. Een verband met sterfte door hart- en vaatziekten werd alleen gevonden met fijn stof. De studie bevestigt eerder buitenlands onderzoek dat fijn stof en stikstofdioxide gerelateerd zijn aan vroegtijdige sterfte. Het onderzoek laat nu zien dat het in Nederland bij de huidige concentraties gaat om een gemiddelde levensduurverkortening van ongeveer negen maanden voor fijn stof en van ongeveer vier maanden voor stikstofdioxide. Het betreft hier gemiddelde waarden. Op individueel niveau kan de werkelijke levensduurverkortening heel anders uitpakken, afhankelijk van de locatie, individuele gevoeligheden, dieet, fysieke gesteldheid, etc.”*

De Minister bevestigt dus zelf dat wonen langs een snelweg in een verkorting van de levensduur resulteert.

Productie 10d: Dit rapport illustreert in figuur 4 en 5 op pagina's 5 en 6 (opgesteld door Rijkswaterstaat) het snelle verval van NO^2 en PM_{10} over enkele honderden meters vanaf de wegrand.

Productie 10e: Dit overzicht illustreert ten overvloede het grote vervalverschil tussen 10 meter en 20 meter van de wegrand ten opzichte van de norm. Bij deze vijf locaties zijn op 10 meter vier overschrijdingen te zien. Op 20 meter is geen enkele overschrijding meer zichtbaar.

WAARVAN AKTE!

Advocaat